Іздрик

Воццек. Уривки

Прихід героїв

Вже рясно від імен – сам час подбати про родовід, заки не прийшла велика вода. Родовід – це пісня, в якій імена не витримують долі і тануть, як мед, мов смола, ніби вата цукрова у липких і нечистих дитячих руках. Навіть такі екзотичні і рідні, як А.

Приходить Міріам. Я з радістю не помічаю її обличчя, але не можу не помітити бруду під нігтями, як не вдається не помічати, – щоправда, відокремлено, ніби усмішку чеширського кота, – відсутність четвертого і гнилизну третього верхнього (справа) зубів. Міріам – єдина людина, чий прихід не дратує мене. Нігті у Міріам заокруглені в усіх трьох вимірах, і, якби вона не обрізала їх, позагиналися б гачками. Тому вона стриже їх коротко. Тільки робить це рідко. Ще рідше вигрібає з-під них бруд. Мешти у Міріам повторюють форму пальців точнісінько, як у Маґріта. Маргіт – персонаж Гомерового сатиричного епосу, впевнений у своїй розумовій вищості дурень і бевзь.

Приходить Нестор. Міріам не терпить Нестора. Він мокрий і драглистий. Він обнімає і цілує мене, і драглі тануть просто в мене на тілі. Після його поцілунку залишається відзнака, котру по тому довго і безуспішно намагаєшся стерти. Клас.

Приходить Горвіц. Вітається тихо і стримано, намагаючись приховати кипучу енерґію, що спопеляє його нутро. (Горвіцу вже за сорок, але адреналіну в нього хоч відбавляй). Перед тим, як подати руку, непомітно витирає її об штани.

Приходить Оллі (Найджел). Він закохано дивиться ясними очима, і якщо на його погляд не відповісти, починає страждати. Ще по дорозі до дверей він встигає настраждати так багато, що у мене пробуджується сумління. Намагаюся не ображати його, але варто подати хоч невеличку надію, як Оллі (Найджел) розцвітає невимовною посмішкою. Він просто сяє. Третій верхній зуб справа у нього теж гнилий.

Приходить Міріам. Страшенними зусиллями вона стримує себе рівно дві хвилини, потім таки заходиться реготом і свистом, і всі спроби втихомирити її нічого не дають – Міріам розростається подібно кулі і займає всю кімнату. Вона вібрує, трясеться, верещить і підскакує, і за тим усім просто неспроможна побачити, що ти давно вже сидиш зіщулившись, затуливши очі і вуха, марно намагаючись відгородитися від блиску золота і булькотіння труб.

Приходить Карп Любанський. Власне, навіть не приходить, а з’являється. З розмаху подає тобі пещену долоню, а з нею і міцний потиск. Це така ніби справжня чоловіча дружба. Або солідарність. Здебільшого ти радієш йому, здебільшого він по-ранковому свіжий, але це та свіжість, за якою вгадуються зіжмакані нічні простирадла. Карп Любанський виявляє прихильність, демонструє повагу і навіть імітує опіку, однак варто лиш з’явитися зручній нагоді – він з полегкістю покидає тебе (мене).

Приходить Пуцик. Ховає під ріденькими вусами коротку – як у княжної – губу. Здебільшого мовчить. Чого приходить – невідомо. Я потай длубаюся в носі. Він, здається, теж. Прощаємося мирно. "А посмішка в нього – щирозолота".

Приходить Йоахим (Юхан) – тендітний витончений юнак. Говорить м’яко і вкрадливо, інтеліґент. Через зизоокість важко вловити погляд. Слів не розумію, але бачу, як тінь його розростається позад нього наді мною загрозливо і ласо – подібний кадр я вже десь бачив, – та раптом кидається кудись вбік і зникає. Йоахим (Юхан) залишається без.

Приходить Міріам. Захоплено розповідає про якусь книжку. Потім питає: чому я (вона) не кінчаю з власним чоловіком? Ніби я (я) знаю. Спробуй послюнявити, кажу. А може не кажу – лише думаю. Безглуздо що-небудь говорити.

Приходить Матіяш Кудусай, котрого ти (я) любиш так давно, що не годен розпізнати тієї любові. Кудусай дивується твоїй байдужості, котру ти ховаєш за втомою, дивується твоїй втомі, котру ти-робиш-вигляд-що-ховаєш-за-байдужістю-аби-видатись-люблячим, дивується твоїй любові, яка зовсім не схожа на його, Матіяша Кудусая, любов до Америки. Ти (я) прощаєшся з ним, нав’язуючи почуття провини.

Приходить Шварцкопф. Він несе свій живіт, як жінки носять великі груди – гідно і високо – на животі в нього розстелена кошлата, всіяна лупою борода. Шварцкопф надзвичайно вразливий і вихований. Обов’язковий до точності і точний до педантизму. Делікатний. Дещо, може, занервовий. Легко ображається. Багато читає. Ще більше думає. Коли сумує – схожий на мене. Почуття гумору прудке і прецизійне, мов акваріумна рибка. Гіппіус, чи як її там. У світобаченні – більше емоцій, ніж раціо. Слухає радіо. В контактах перебірливий. От тільки п’яти у нього фіолетові.

Приходить Міріам. Говорить про те, про се, закусивши губу. Прощається. За хвилю повертається, і ти мусиш брати її тут же, в коридорі. Злизуючи сіль з її хребта, відчуваєш нав’язливий запах сечі.

Приходить Яковина. Відчиняє двері ногою. Або це я вже перебільшую. З порога щось проголошує. Жартує часто і здебільшого тупо. Після чого сам і сміється. Сміх видає в ньому тонку закомплексовану натуру із складною душевною організацією. Любить сидіти довго, не зважаючи на мої промовисті натяки. Якщо я не підтримую розмови – сидить мовчки, читає старі газети. Курить мої бразильські сиґари. Сиґари дорогі, для поважних гостей, а Яковина курить їх одну за одною. Я відчиняю вікна й двері і йду прогулятися, коли повертаюся, він усе ще тут.

Приходить Цезар. Подає мертву руку. Мовчить або бурмоче собі під ніс нерозбірливо. Курить смердючий тютюн. Якщо не почати з ним розмови про нього самого – йде геть. Сумирний.

Приходить Боровчак. Розмахує кінцівками. Хихоче. Розповідає останні новини так, ніби це справді останні новини. Перескакує з теми на тему. Знову хихоче. Долоні складає паляницею. Полемізує сам із собою і в розпалі полеміки зникає.

Приходять брати-лісоруби. Густав і Густав. Їх троє. Теж дуже голосні. Розмахують сокирами. Один – шизофренік, один – купідон, а третій – наймолодший. Зрештою, з усіх – найприємніші хлопці, бо мали мене в дупі так само, як і я їх.

Приходить Міріам. Вмощується на столі, перекидає ногу за ногу, палить. Приходить дуже рідко, та все ж чогось приходить. У цієї зуби, здається, білі і рівні. Хіба би був нерівним прикус. Бачу лише окуляри, чорне хвилясте волосся і гострий носик молодої відьми.

Приходить Міріам. Під легкою сукенкою – нічого. Беру її знуджено, стоячи на колінах, ніби в церкві. Настромлена на мене, вона кінчає бурхливо і мстить за мою знудженість і блюзнірство ряснотою ядучих міазмів, що виходять з неї разом із конвульсіями.

Приходить Міріам. Сідає на стільці, широко, по-селянськи, розставляючи ноги, укладаючи на колінах обважнілі груди. Підсліпувато мружиться крізь шкельця. З милою безпосередністю питає: "Ну, що ти тут робиш?" Справді, що я тут у біса роблю кожного дня за цим столом, перед цією чистою карткою паперу, з цим перфектно заточеним олівцем? Якого дідька я тут роблю? Може, я вбиваю маленьких дівчаток. Я прохромлюю їх незламним кохінорівським олівцем, відрізаю їм груди, трощу зуби, перегризаю шийні хребці і довго, зі смаком, топчуся по окулярах. Я радісно мордую хлопченят. Я напихаю їхні горлянки чистими аркушами паперу потрєбітєльскіх форматов. Я розчленовую трупи і

запихаю їх під креденс. Я промокаю плями прес-пап’є і посипаю підлогу сіллю. Я нищу всіх, хто приходить.

Приходить Міріам.

І тільки А. не приходить.

Ніколи.

Історія А.

Ну що ти можеш сказати про А.? Вона така... така... Ти ж навіть не знав ніколи до ладу, як назвати колір її волосся, аж поки не прочитав десь писане майже про неї: "ґраційно тримаючи кошик, перетинає майдан жінка з медв’яним відтінком волосся й ім'ям спартанки".

Історія А. для тебе – це щось на кшталт перепоховання мощів (куди їх тепер – на батьківщину?), і все ж, і все ж.

Батько її був відомим циркачем, тобто адміністратором знаменитого цирку "Ваґабундо", а заразом, як водиться, партійним босом і нишпоркою. Цирк той часто від’їжджав на гастролі за кордон, то ж режиму потрібно було мати на такому посту свою людину. Річ ясна, працюючи в самому пеклі фабрики розваг, він ніяк не міг дотримуватися аскетичного способу життя – доводилося-бо приймати на роботу юних акробаток, танцівниць, дівиць-канатоходців, цнотливиць-шаблековтачів, плекати флейтисток жіночого оркестру, опікуватися мазохістичними асистентками, котрих так часто і безжально розрізали ненажерні маги, піклуватися про славнозвісну династію дресирувальників (за помахом руки красуні Міріам тигри падають ниць, перевертаються, мов кошенята, і, врешті, незабутній кадр: вона велично розляглася на живому смугастому килимі), погодьтеся, спокуси на кожному кроці. Він і не намагався їх уникати. Його дружина, звісно, здогадувалася про реґулярні сальто-мортале свого правовірного, але все терпіла мовчки, аж поки не

виник бучний скандал через його неприхований і бурхливий роман із такою собі Гертрудою Бодденвієр (на афішах писали:

Королева Марґо.

Неперевершена

жінка-змія).

Захоплений нагло невичерпними альковними можливостями її пластики, він забув про пильність, і в результаті мало не втратив роботу разом із прихильністю начальства. Людина його ранґу мала, звісно, право на коханку, але не мала права на розлучення. "Партійний білєт на стол паложиш, раздолбай!" – кричав на нього перший секретар райкому. Справу якось вдалося замнути, однак дружина виявилась незламною – розлучення хоч і не оформили, та жити надалі йому довелося окремо.

І все ж А. (при згадці про батька мати замикалася в собі й відмовчувалася) часто після уроків завертала до "Ваґабундо". Не стільки для того, щоб отримати помножену на комплекс вини щедру батьківську подачку, скільки, щоб просто пошвендяти цирковими коридорами, покрутитися біля костюмерних, поотиратися коло галасливої і різнобарвної сценічної юрби. Їй подобалося сидіти на самій верхотурі, на оркестровому майданчику, і спостерігати за репетиціями, вона відразу, як належне, прийняла і запахи арени, і пряний аромат ґримерних, і сморід звіринця. Вона любила цей рух, цей дух, гармидер, галас, барви, блиск. Тут вона вперше побачила, що таке справжня робота – до сьомого поту, до знемоги, – і зрозуміла, що таке перфектність – важливість кожного міліметра відстані, кожного грама ваги, кожного поруху м’язів.

По закінченню школи вона вступила на факультет журналістики університету, але по старій пам’яті забігала до цирку. Навіть її перший репортаж у пресі був присвячений "Ваґабундо" – коротенька замітка, і неповторне, ледь зіпсуте капарною поліграфією, фото: стрибуни на

батуті, захоплені в польоті, мало не під куполом (вона сама вигадала такий хитрий ракурс), в момент, коли їхні тіла уклали дивний ієрогліф чжан.

(Можливо, саме такі знаки нам і треба розшифровувати. Кожному з нас. Адже це підказки невидимого суфлера. Слухай і дивись!).

Отож, цілком закономірно, що й перше своє кохання А. зустріла в цирку. То був нащадок ще однієї знаменитої циркової династії, династії жонґлерів, акробатів та еквілібристів, династії Мохой. Патріархи цього роду бавили карнавальну публіку ще на майданах середньовіччя, в тіні костелів вивергаючи полум’я, кидаючи факели, будуючи живі піраміди. За сім століть намішалося до того роду крові найрізноманітнішої – саксонської й циганської, жидівської і баскської, сицилійської й мадярської. Затесався до непосидючого сімейства навіть один мавр, нічим, правда, не видатний, і справедливо забутий родичами вже в другому коліні; а тому коли його прапрапраправнучка народила від свого ясноокого чоловіка негреня, ніхто не міг пояснити це нічим, окрім зради, і ніхто не захистив ні в чому неповинну жінку від сліпої смерті – забив фіктивний рогоносець дружину разом з немовлям. Рід цей ще на початку століття валанцався дорогами Європи, аж поки загальна паспортизація не пришпилила його десь під Одесою, а на дворі – доба великих переломів, світ розділився навпіл, і рейси до Константинополя давно відмінено, такі діла.

Цей наймолодший із Мохоїв мав неабиякий талант, і вже з п’ятнадцяти років виступав із сольним номером, фігуруючи в програмках як "артист ориґінального жанру". Вся ориґінальність виступу полягала в тому, що юнак, знаходячись на височенній тичці, котра в свою чергу стояла на кулі, а та в свою чергу гойдалась на циліндрі, а той у свою чергу кивався на вістрі конуса, котрий у свою останню чергу стояв на хиткому клишоногому столику, так от, юнак, знаходячись нагорі такої більш ніж непевної споруди, ще й виробляв усілякі акробатичні викрутаси на кшталт закладання ніг за карк, стояння на голові та сплітання з

кінцівок різноманітних хитромудрих ґудзів. До цього хисту він ще мав веселу вдачу, чіпкий розум і гострий язик.

А. закохалася у нього до нестями.

Нема нічого гіршого, ніж запізніле перше кохання – воно завжди видається останнім і справжнім, справжнім і останнім. Ну, але це так, між іншим.

Блаженство тривало майже рік, аж поки юний Мохой якось не повернувся з чергового закордонного турне, тобто не не повернувся, тобто залишився за кордоном, і то не де-небудь, а в самій Мецці кожного циркача – князівстві Монако. Його виступ на всесвітньому фестивалі штукарства настільки сподобався принцові цієї крихітної країни, що в обхід усіх реґламентів і квот і приписів і розпоряджень і інструкцій нащадкові древнього блазенського роду було надане громадянство.

Та це ще не було найбільшим ударом. Виявилось-бо, що весь той рік щасливого кохання з А. наш герой плекав ще й власну наречену, котра на час отримання монакського паспорта, була вже на дев’ятому місяці вагітності, а, отже, населення присередземноморського князівства збільшилося відразу на трьох чоловік.

Наступні кілька місяців після цієї звістки А. перебувала в якомусь заціпенінні. Вона нікуди не виходила з дому, здебільшого мовчала (мати намагалася не зачіпати її без крайньої потреби), мовчала і плакала і, не витираючи сліз, крізь пелену вологої розпуки дивилася телевізійні репортажі з Монте-Карло, із всесвітнього фестивалю штукарства, де на очах багатолюдної юрби під машкарою червоного джокера звивалося на високій жердині її єдине кохання.

Минув рік,

не кінематографічний навіть, а той cinematографічний субтитровий рік, після якого зазвичай ніким невпізнана пасербиця з’являється в рідних місцях дружиною мільйонера; мільйонером же, до того й графом, виявляється хворий на амнезію відставник, котрому нейрофізіологічною попелюшкою повертається пам’ять, і котрий врешті-решт одружується із ще однією, з плоті і крові, попелюшкою – сліпою квіткаркою, річ ясна, до фіналу чудесно зціленою; і зустрічаються нарешті брати-близнюки – один, викрадений у дитинстві, благородний розбійник, інший – випадково ним пограбований багатий меценат. Отак і зустріч А. та Воццека, мабуть, була ефектним – минув рік – закінченням чийогось фільму, хоч напочатку заповідалася інтриґуючим прологом.

Нема потреби описувати їхнє літо – властиво, два неповні місяці, титуловані в гербаріях пам’яті Літом на честь безконечної поблажливості часу, який перетворив ці п’ятдесят два сонячні дні у п’ятдесят два сонячні роки (кларнети). І якими блідими видаються тепер колекції інших літ у порівнянні з барвистими, пахучими, хрусткими експонатами літа-Літа

(колись було літо-Літо, а тепер зима):

– якісь неможливі у своїй безкрайності зарості польового хвоща, схожі – коли лежиш у них, примруживши звернене до неба око, – на мікроскопічний хвойний ліс, а в лісі справжньому – кущики іншого хвоща, лісового, котрий від близькості правдивих сосен і ялин не наважується бавитися імітацією і в лицемірній безнадії опускає пагони;

– рясна папороть – схожа на відбиток археоптерикса, чиє зображення в шкільному підручнику переслідує тебе все життя – серед тієї папороті знайшли ви якось повне прохолодної тіні джерело і хотіли вмити спітнілі обличчя, але мусили втікати через силу-силенну комарів, і через те, що спори папороті викликали в неї алергію;

– запаморочливо пахнюча липа в чиємусь подвір'ї, під якою ви пили вино, не зважаючи на повні осуду, промовисті погляди неприязних тубільців, пили вино і цілувались, а липа аж захлиналася млостю і, переповнена соком і бджолиним гулом, скрапувала, мов свічка, солодким медовим дощем;

– поле горошку й сочевиці, таке комфортне і барвисте здалеку, а на дотик – сухе й бугристе від переораної трактором землі, ви навіть не наважилися переступити припольову (мов прикордонну) смугу, заселену безпородним інтернаціоналом – пирієм, подорожником, конюшиною, споришем, рум’янком, лободою, мати-й-мачухою, чебрецем, м’ятою, материнкою, полином, осотом, будяком і лопухами;

– перестиглі вишні, ледь прив'ялі з одного боку, – їй страшенно подобався цей гіркуватий шляхетний присмак ягідного декадансу, – порічки, афини, чорниці, що після них синіли губи, як після виснажливих юнацьких поцілунків, і тільки аґрус ви обминали стороною, гидуючи цими зеленкавими в непристойних прожилках плодами, схожими на старечі підсліпкуваті очі рапатих рептилій.

– розкішна, мов орхідея, квітка гарбуза на товстому колючому стеблі, котру він якось їй урочисто подарував, геть-чисто забувши, що означає "піднести гарбуза", і аж потім, восени, після її нищівного від’їзду, поїдаючи в неймовірних кількостях під найрізноманітнішими соусами гарбузову кашу (контратака злопам’ятної долі), здогадався, та навіть згірка не посміхнувся, а лише мовчки напихався й напихався солодкавим їдлом, чи то мстячи підступному овочеві, чи то намагаючись вчинити якесь рекордне гарбузяне самогубство;

– і, звичайно, омела, омела, омела, що її кулясті кущі немовби віхами відзначали маршрути ваших літніх подорожей (напівзасохлі тополі обабіч доріг давно заклали власне листя в ломбард заповзятливої омели і тепер доношували рам'я з лихварського плеча), омела, з якої, власне кажучи, все й почалося – з розсипаних на ліжку дорідних, білих ягід, у тій кімнатці (будинок коло мосту), куди завело його підозріле незнищиме, як інклюз,

запрошення, і де зустрів він її, жінку з медв’яним відтінком волосся й ім’ям спартанки.

Для А. це було літо розмерзання, відтавання від смертної холоднечі. Того літа вона вперше зняла з себе обітницю печалі, з якимось дитячим здивуванням відкриваючи, що за час її відсутності світ не вмер, не зник, не провалився від сорому власної недосконалості, що так само чергуються дні і ночі, і сонце не сходить на заході, і не згіркла третина річок. І що після того пекучого болю, коли, здавалось, і дихати не було вже ні сил ні волі ні бажання – можна, виявляється, радіти закінченню дня і опівнічній зливі, котра миттю змиває залишки цілоденної спеки, навальним енерґійним клекотом захоплюючи вулиці й квартали так, що місто врешті опиняється в кільці бадьорої блискітливої електрики (спалахи на мокрому асфальті сусідньої пожежної частини, на чорних шибах гаражів, на лискучих боках багряних автоцистерн – вмістилищ неконкурентної тепер вологи), і звідусіль лунають тріумфальні громи, з абориґенською завзятістю б’ючи в невидимі тамтами, бубни, литаври, гігантські ґонґи не витримують ударів і розлітаються на друзки, і здригаються близькі мембрани вікон (екуменічна неперебірливість небесної ударної групи призвела до того, що кучерявий Зевс вистукував на бонгах, ведійський Індра крокував із тамбурином, макаронник Юпітер грав на маракасах, фін Укко тріскотів кастаньєтами, Перун слов’янський не пердів, як звикло, а потрясав мошною, а Балу (Вельзевул) терзав марімбу); можна тішитися прозорому післягрозовому повітрю, котре проникає знадвору, а там, за фіранкою воно виповнює ніч своїм власним іманентним світінням, вогнями святого Ельма, неоном, озоном, цезієм, ураном, полярними сяйвами, кульовими блискавками, кульковими ручками, магнітними полями, магнітолами, фотонами і фотоспалахами, й народжується із цього світляного виру озеро, придимлене, – мов стародавнє срібло з поволокою імли на поверхні, – передсвітанкове лісове озеро, і вона, роздягнувшись, – туман відразу ховає скинуту на землю одіж – вступає в його тихі молочні води, і ці води утримують її на поверхні, не згірш, ніж густі, утворені із сліз води Мертвого моря, достатньо легкого поруху руки, і ти вже пливеш по тихій гладі, линеш, летиш, мчиш із якоюсь невірогідною швидкістю, досягаючи

протилежного берега, а потім так само легко повертаєшся назад, і ще раз, і ще, тіло блаженствує і розкошує в м’яких обіймах, і ти розумієш, що можеш вільно обертатись і перевертатись і рухатися вгору або вниз, бо тут інакші виміри, а ґравітація – лише проекція твоїх бажань, і це твій світ, безумовно справжній, не вигаданий, і ти вільна в ньому, вільна всюди, нарешті вільна, вільнавікивічніві..., – задихана, щаслива, розімліла, вона прокинулась, і пізнє, вже передполуденне сонце, що тут, в кімнаті, розігріло їй обличчя – аж виступили на переніссі крапельки поту – там, надворі, вже встигло висушити асфальт, а отже починалося нове життя, і всі маршрути вели до будинку коло залізничного мосту, де кожен з вас знайде те, що йому належиться: хто – вихід, а хто – кут.